

У своїх драматичних поемах Ліна Костенко порушує й розкриває надзвичайно важливі проблеми тогочасної дійсності, а до того ж значно модернізує, видозмінює природу цього традиційного жанру, який цурається побутовізму, тяжіє до романтичної окриленості, символічних картин та образів, філософських узагальнень [92; 87].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабишкін О. Драматургія Лесі Українки. – К., 1963. – 357 с.
2. Бакула Б. Історія і поезія: Ліна Костенко // Урок української. – 200. – № 2. – С. 9-15.
3. Базилевський В. поезія як мислення // Дніпро. – 1990. – № 3. – С. 106-118.
4. Костенко Л.В. Сад нетанучих скульптур: Вірші, поема-балада, драматичні поеми. – К.: Рад. Письменник, 1937. – 207 с.
5. Кошарська Г. Творчість Ліни Костенко з погляду поетики експресивності. – К.: Академія, 1994. – 230 с.
6. Кудрявцева М. Митець і час: ідейна проблематика поетичної драми Ліни Костенко. // Дивослово. – 1998. – № 8. – С. 11-12.
7. Лесин В.М., Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів. Вид. 3-Є. – К.: Радянська школа, 1971. – 453 с.
8. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 752 С. (Nota Bene).
9. Масловська Т. Ще раз про шістдесятництво // Слово і час. – 1999. – № 11. – С. 33-37.
10. Петренко А. Духовна місія Ліни Костенко // Укр. Культура. – 1996. – № 3. – С. 6-7.

Войтович І.

Науковий керівник – Скуратко Т.М.

ЖАНРОВА СТРУКТУРА ПОЕМ Д. ПАВЛИЧКА

Художник і мислитель світового масштабу, Дмитро Павличко належить до поетів, значення яких для розвитку культури і мистецтва невмируще. Його досвід поета і громадянина-патріота має визначальний вплив на характер і напрям українського поетичного розвитку.

Д. Павличко вміє розглядати світ універсально, відчувати повноту життя, прагнучи до досягнення найтонших виявів. Його поезія індивідуально-конкретна. Людинолюбство і життєлюбство складають основу його світобачення, на якому лежить глибока печать народного духу [6; 8].

Літературознавчий інтерес до поем Д. Павличка вмотивований насамперед умілим поєднанням у них поемної традиції й індивідуального стилю художнього мислення. Сьогочасність дослідження визначається й чинниками його новизни, зумовлюється увагою сучасних митців до жанру поеми, що дозволяє широко висвітлити найрозмаїтіші проблеми, не нівелюючи художніх канонів.

Яскравою сторінкою творчого доробку Д. Павличка є його поеми, які відносяться до новітніх поем у розвитку української літератури.

Новітній період у розвитку літератури прикметний помітним художнім поступом і посутніми естетичними здобутками в жанрі поеми, зумовленими особливою інтенсивністю, динамікою еволюційних перетворень у суспільно-мистецькому житті. Новітня поема вносить у сприйняття та розуміння жанру чимало нового насамперед самою специфікою свого розвитку. Найпоказовіші змістово-стильові риси новітньої поеми, що, органічно поєднуючись, виявилися в її різноманітних структурах, стали видотворчими чинниками, є такими: наявність архетипних рис (передусім героїчного, монументального, епічного); кристалізація епічного змісту ліричними засобами художнього моделювання життєвих реалій; домінування ліричної експресії (замість описової розповіді), що створює відкриту концептуальність; особистість автора як архітектонічний центр; актуальна суспільна проблематика як основа ліро-епічної структури змісту; родова контамінація, дифузійність, увиразнена філософічність, публіцистичність, історіософією, фольклорною автентикою; найвища діяльна сутність поемного героя; індивідуально-поемне мислення як інспірація до урізноманітнення жанрових типів.

Отже, родова дифузійність є основним видовим показником жанру, через що новітня поема вражає надзвичайною різноманітністю композиційних різновидів – від найширшої сюжетної оповіді, якій властива передусім жанрова домінанта традиційної епічної структури (ранні поеми Д. Павличка «Земля», «Іван Загайчук»), до творів, побудованих на ґрунті ліричного первня («Ностальгія»).

Тематику поетові диктують проблеми буття етносу, загальносуспільні процеси. Його поемний спадок умовно поділяємо на три періоди: 1) ранній («Земля», 1955; «Іван Загайчук», 1960); 2) поемна творчість 1970-80-х років («Поєдинок», 1978; «Вогнище», 1979; «Князь», 1986); 3) поеми 1990-х років («Петрик», 1994; «Ностальгія», 1995; «Петро Могила», 1997) [10; 3].

За родовою домінантою поеми Д.Павличка можна розподілити на ліро-епічні («Земля», «Іван Загайчук», «Поєдинок», «Вогнище», «Князь», «Петрик», «Петро Могила» та ліричну («Ностальгія»). За композиційною структурою ліро-епічні поеми є сюжетними, а «Ностальгія» – безсюжетною [10; 3].

За змістовою ознакою (ідейно-тематичним аспектом) поеми розподіляються на соціальні («Земля», «Іван Загайчук»), філософські («Вогнище», «Ностальгія») та історичні («Поєдинок», «Князь», «Петрик», «Петро Могила»). Останні переважають у поемному доробку письменника. Їх хронотоп охоплює величезний часовий період і стосується здебільшого України – однієї з головних тем творчості поета [10; 4].

Керуючись загальноприйнятими тієї доби естетичними критеріями, поет не зраджував власних

моральних переконань, бо щиро повірив в ідеали «нового» суспільства. Віра ця гартувалася всеохопними, широкомасштабними факторами новітньої епохи, новаційними суспільними перетвореннями. Уже в перших поемах «Земля» та «Іван Загайчук» йдеться про життя західноукраїнського села в тяжкі часи становлення нової влади. У цих поемах Д. Павличко розв'язує проблему позитивного героя в руслі осягнення народного характеру. При цьому він не вдається до ідеалізації. Епічні плани поем створюють враження історичної ретроспекції. Громадянська позиція автора, чітко показана через високу напругу ліричної чуттєвості, формує стилістичне вираження, високу риторичку творів. У поемі «Земля» намагання автора узагальнено сконцентрувати національно-символічний і гуманістичний первні в конкретному образі землі (насамперед через синтез із іншим образом – матері) втілилися в художній тканині поеми так, що цей образ виразно проектується на широку соціальну й морально-етичну площину. Поема «Іван Загайчук» майже вся побудована на драматизмі почуттів героя, розкритті трагізму його долі. Характерною ознакою поетичного стилю є поєднання в творі зовнішнього й внутрішнього – філософського, емоційного – сюжету. Тут Д. Павличко виявив себе вправним майстром психологічного аналізу; він у переживаннях, душевній боротьбі героя розкриває нові грані його характеру. Цей твір практично не згадується у фахових дослідженнях, але він важливий для розуміння творчого поступу поета, осягнення специфіки жанрової еволюції новітньої української поеми загалом. У даному разі маємо змогу простежити, як від першої поеми до наступної в поетичному мисленні художника відбуваються присутні зміни. Йдеться насамперед про розширення й ускладнення художнього процесу розкриття духовного життя ліричного героя.

У 1970-х роках в Павличковій творчості відбулося збагачення соціальних мотивів філософською проблематикою, що викликало присутні зміни в жанровій структурі його ліро-епічних творів. Сюжетна оповідь із чітким афористичним і водночас художньо зумовленим висновком, що було характерним для перших книг поета, поступається місцем медитації, розвитку та поступовій відкритості наскрізного образу. Унаслідок цього розмикається простір конкретного значення символіки твору, відбувається його стрімкий вихід у широку філософську площину. Скажімо, на місці традиційного ліро-епічного розгортання оповіді (як у ранніх поемах) виникає, а згодом утверджується в Павличковій творчості внутрішній сюжет із еволюційно-консеквентним розвитком дії та поетичної концепції, що втілює гуманістично-філософську й історіософську проблематику, увиразнену полісмісловою символікою інакомовлення та яскравою метафоричністю. Йдеться, зокрема, про поеми «Поєдинок» (1978) і «Вогнище» (1979).

Художньо образну трансформацію конкретно-історичного в загальнолюдське (гуманістичне) простежуємо у «Вогнищі», якому набагато більше, ніж іншим поемам Д. Павличка, притаманні медитаційна розгорнутість і символіка. Образність та символіка поеми обернені не стільки до відповідних тенденцій, спродуктованих художніми потребами епохи, скільки до принципів набагато істотніших – власного ідейно-естетичного світобачення. Із одного боку, образи вогню та дроту видаються надто традиційними, з іншого – очевидна їх оригінальність. Звернувшись до символіки, традиційної для того періоду (образи, мотиви вогню фігурували у поемах Б. Олійника, І. Драча, П. Перебийніса, П. Осадчука тощо), Д. Павличко йде далі інших авторів. Він застосує вплив діалектики поетичних роздумів, мислі загалом, йде в напрямку кристалізації оригінального ідейно-художнього підґрунтя. Антиетичні за ідейним задумом образи вогню та дроту формують своєрідні образи-концепти твору внаслідок чого поема набуває глибини філософських узагальнень. Історія для ліричного героя «Вогнища» – не в минулому: її люди, події, уроки продовжують процес формування нових сторінок буття у час нинішній. Через це в поему проникає мотив Вічності, вічного діяння, боротьби творчої небайдужої особистості. Унаслідок цього переважно зліризована наповненість поеми конкретно обумовлюється філософсько-публіцистичною спрямованістю авторського стилю. А епічність поеми в такому контексті потрактовується як зв'язок ліричного героя з суспільством, із потоком історії. Прозорливість, викриття негативних явищ ізанурення в суспільно-філософські глибини задля пошуків нових ідей формують основний пафос цієї поеми та є добре помітними рисами індивідуального поетичного мислення. Можемо стверджувати, що саме поемою «Вогнище» Д. Павличко проголосив початок якісно нового етапу в своїй творчості.

Чи не найповніше талант Д. Павличка розкрився в жанрі ліричної поеми, зразком якої є поема «Ностальгія». Удосконалення життя й людини – наскрізна проблема, яка пронизує всю творчість митця і яскраво звучить, зокрема, в «Ностальгії» – однойменній поемі, що є своєрідною констатацією кардинальних змін у державі. Ця неповторна, «вибухова» поема в аспекті проблематики й стилю – найскладніша у збірці. Тут повною мірою розкриваються почуття автора, виявляється його індивідуальність. Твір не вкладається в звичайні жанрові рамки публіцистично-ліричної (філософсько-ліричної) поеми. Він являє собою широкомасштабну спробу осягнення проблем сучасності – часто брутальної, невинуватої, малозрозумілої, навіть ірраціональної. Це – нова поетична реальність, що кристалізується передусім через своєрідність поемного мислення автора. По суті, «Ностальгія» – саркастична поема-сповідь, що висвітлює морально-етичні проблеми народу, який нещодавно виборов свою незалежність.

Твір порушує насущні внутрішні та зовнішні проблеми держави через ряд риторичних питань морально-етичного плану й гнівно-сповідальні рядки осоромлення, посередництвом філософських максим та історіософських вкраплень. Автор не відмовляється від публіцистичності, що ніколи не була в нього декларативною, від пафосу в оприлюдненні своєї громадянської позиції. Зорієнтованість поетики, філософських роздумів на політично-національні обшири інспірує високу проблемну насиченість, глибинне проникнення в суть речей, обумовлює епічність поеми. Твір цей безсюжетний. Він складається з шести рівнозначних частин, архітектоніка яких визначається самим рухом думки, піднесенням висхідної тези до вищої ідеї вже на новому рівні пізнання. Ідейність твору відтворює всесвітньоісторичну роль непересічних за масштабами та сутністю суспільних перетворень, що здійснювалися в країні. Це спрямовує пафос поеми в річище етико-національної проблематики, через багатоаспектність якої письменник оперує

кількома ідейними центрами.

Отже, жанр поеми є центральним у творчості Д. Павличка. Дослідження особливостей жанрово-стильової природи, ідейно-тематичного змісту поем Д. Павличка свідчить, що ліро-епічні твори митця – це оригінальні художні вияви авторської індивідуальності, що демонструють потужні можливості жанру, переконують у невичерпності його ідейно-естетичного потенціалу. Будучи синтезною структурою, кожна Павличкова поема являє собою жанрово-стильову єдність, конструктивним центром якої виступає «зустріч» поемних (власне, жанрових) традицій і поемних (власне, авторських) новацій. Філософсько-історичне, соціально-психологічне осмислення дійсності, по-своєму відкрита концептуальність, пряма й безпосередня постановка проблеми – найприкметніші ознаки ліро-епосу цього художника слова, явлені в двох основних родових тенденціях – епічній і ліричній. Поетика митця полягає у використанні влучної деталізації, що збагачує всю поетичну картину власними конотаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галич О. Теорія літератури: Підручник. – Київ: Либідь, 2001. – 488 с.
2. Гнатюк М.П. Поема як літературний вид, К.: Дніпро, 1972. – 150 с.
3. Гнатюк М.П. Українська поема першої половини ХІХ ст. Проблеми розвитку жанру. К.: Вища школа, Вид. при КДУ, 1975. – 168с.
4. Гришаєнко Н. Основні мотиви лірики Дмитра Павличка / Н. Гришаєнко // Українська мова і література в школі. – 1991. – С. 69-73.
5. Зимооря М. Голос совісті та її сенс, який треба шукати... Інтерв'ю з Дмитром Павличком / М. Зимооря // Кур'єр Кривбасу. – 2001. – № 138. – С. 3-9.
6. Ільницький М. М. Дмитро Павличко: Нарис творчості / М. Ільницький. – К.: Дніпро, 1985. – 188 с.
7. Літературознавчий словник – довідник / За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 752 С. (Nota Bene).
8. Павличко Д. Петрик. Петро Могила (1620). Ностальгія. Поеми // Павличко Д. Ностальгія. – К.: Основи, 1998. – 230 с.
9. Павличко Д. Поеми та притчі. – К.: Дніпро, 1986. – 300 с.
10. Присяжнюк О.М. Жанр поеми у творчості Д.Павличка: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.01. / Присяжнюк Оксана Михайлівна; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2008. – 16 с.
11. Ткачук М.П. «Розлилася пісня волі» (Тема волі в ліриці Д. Павличка) / М.П. Ткачук // Ткачук М.П. Інтерпретації: Літературно-критичні статті, творчі портрети українських поетів ХХ століття / М.П. Ткачук. – Тернопіль, 1999. – С. 86-98.

Кулик Л.

Науковий керівник – доц. Дідук-Ступ'як Г. І.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В ХОДІ ВИВЧЕННЯ СТУПЕНІВ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Освіта все інтенсивніше спрямована на компетентнісний підхід, який передбачає здобуття учнями знань, умінь і навичок для вільного володіння мовою, а в кінцевому результаті формує мовну особистість. Український учений О. Потебня писав: «Мовна індивідуальність виділяє людину як особистість, і чим яскравіша ця особистість, тим повніше вона відображає мовні якості суспільства».

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти й Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, компетентнісний підхід спроектовано в чинних програмах з української мови. Теоретичну базу реалізації компетентнісного підходу в мовній освіті закладено в працях таких українських і зарубіжних лінгводидактів, як О. Горошкіна, І.Гудзик, С. Караман, Т. Ладженська, Л. Мацько, А. Нікітіна, Є. Пассов, М.Пентилюк, О. Семенов, Т. Симоменко, Г. Шелехова. Основним складником мовної компетентності й компетенцій (здібність до мови, знання мови, реалізація її у мовленнєвій діяльності) приділено увагу в працях А. Богуш, М.Вашуленка, Д. Ізаренкова, С. Карамана, Л. Мацько, М. Пентилюк.

Для української мови як навчального предмета основним завданням визначено формування в школярів мовної та мовленнєвої компетентностей. В освітній галузі «Мови і літератури», зазначено, що мовна і мовленнєва змістові лінії є основними, які визначають безпосередній предмет навчання, його структуру, супроводжуються вимогами до рівня мовленнєвої й мовної компетентностей учнів, а дві інші (соціокультурна і діяльнісна) є засобом досягнення основної освітньої мети навчання української мови в освітній школі.

Визначено, що мовна компетентність передбачає засвоєння школярами основ науки про мову, знання її системи, володіння способами й навичками якісної діяльності з вивченим мовним матеріалом. Відповідно полягає в забезпеченні цілеспрямованого формування й удосконалення вмій і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності — аудіюванні, читанні, говорінні, письмі на основі оволодіння базовими знаннями й навичками використання мови в життєво важливих для певного віку сферах і ситуаціях спілкування.

Формування мовної та мовленнєвої компетентностей, безперечно, здійснюється в процесі вивчення кожного з рівнів мовної системи [2, с. 2-7].

Значення морфології у шкільному курсі мови дуже велике, і визначається воно тісним зв'язком з лексикою і словотвором, з одного боку, і синтаксисом — з другого. Адже при опрацюванні граматичних